

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETINING
KATTAQO'RG'ON FILIALI**

Ro'yxatga olindi:
№ BD_60111400.2.01.

**SHARQ TILLARI VA ESKI O'ZBEK YOZUVI
FANINING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta'lim
Ta'lim sohasi:	110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi:	60111400– O'zbek tili va adabiyoti

Fan/modul kodi	O'quv yili 2024-2025	Semestr 4	ECTS – Kreditlar 4	
Fan/modul turi Tanlov	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)
	Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi	60	60	120

2.

I. Fanning mazmuni:

O'zbekistonning mustaqil davlat sifatida dunyoga chiqishi, hayotning barcha jabhalarida, shu jumladan, ta'lim sohasida ham tub burilishlarni vujudga keltirdi. Ayniqsa, o'tmish tariximiz bilan bevosita bog'liq qo'lyozma manbaalarni, ilmiy-adabiy asarlarni o'rganishga imkoniyat yaratdi. Bu esa, allomalarimizning ma'naviy va ma'rifiy merosiga bugungi kun nuqtai nazaridan mehr ko'zi va cheksiz hurmat bilan qarashga keng yo'l ochdi hamda o'tmish merosimizni atroflicha o'rganish bilan bog'liq muammolarni hal etish vazifasini ko'ndalang qo'ydi. Milliy ma'naviy meroslarimizni o'rganish, tadqiq etish, ularni xolisona yoritish, shu bilan birgalikda ilg'or g'oyalarimizni butun dunyoga ko'rsatish uchun «Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi» fanini, hamda uning arab alifbosiga asoslangan eski o'zbek yozuvini o'rganishning o'rni katta. Bu fan arab yozuvi asosidagi eski o'zbek yozuvining grafik, fonetik, grammatik xususiyatlari bilan tanishtiradi va eski o'zbek yozuvi yodgorliklari matnlarining o'qilishi, o'ziga xos tomonlarini yoritib beradi. Matn tahlilini, izohli o'qishini amalga oshiradi.

Fanni o'qitishning maqsadi "Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" fani talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, iqtisodiy hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda arab yozuvi asosidagi eski o'zbek yozuvining grafik, fonetik, grammatik xususiyatlari bilan tanishtirish vazifalarini bajaradi. Bu fan tanlov fanlardan biri hisoblanadi.

II. Ma'ruza mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Ma'ruza mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu: "Sharq tillari va eski o'zbek yozuvi" fanining maqsad va vazifalari. Fors tilining tarixiy taraqqiyot davrlari: (qadimgi, o'rta davr, yangi). Arab yozuviga xos xususiyatlar. Eski o'zbek yozuvining shakllanishi. Arab alifbosi, grafikasi va uning o'ziga xos xususiyatlari.

2-mavzu: Munfasil (ikki shaklli) harflar haqida ma'lumot. Muttasil (to'rt shaklli) harflar haqida ma'lumot. Ularning grafik va fonetik xususiyatlari. 1 Alif harfi. Arab alifbosidagi eng birinchi harfning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. 2 Be harfi. 3 Pe harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

3-mavzu: 4 Te harfi. 5 Se harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

4-mavzu: 6 Jim harfi. Ushbu harfning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. 7 Chim harfi. Ushbu harfning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. 8 Hoyi huttiy harfi. 9 Xe harfi. Ushbu

harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

5-mavzu: Harakatlar. Fatha yoki zabar, kasra yoki zir, zamma yoki pish. Satr osti va satr usti belgilari. Tashdid, hamza, tanvin, madda, sukun, vasla. Bu belgilarning xususiyatlari va imlosi.

6-mavzu: د Dol harfi. ذ Zol harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. ر Re harfi. ز Ze harfi. Je harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

7-mavzu: س Sin harfi. ش Shin harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

8-mavzu: ص Sod harfi. ض Zod harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. ط To harfi. ظ Zo harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

9-mavzu: ع Ayn harfi. غ G'ayn harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

10-mavzu: ف Fe harfi. ق Qof harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. ك Kof va گ Gof harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

11-mavzu: ل Lom harfi. م Mim harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. ن Nun harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

12-mavzu: و Vov harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish. Hoi havvaz harfi. ي Yo harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

13-mavzu: Shamsiy va qamariy harflar. Izofa. Arab izofasi haqida ma'lumot. Arab izofasining ifodalanishi, o'qilishi. Izofali birikmalar. Fors izofasi haqida ma'lumot. Fors izofasining ifodalanishi, o'qilishi.

14-mavzu: Eski o'zbek yozuvida raqamlarning ifdalanishi. Arab raqamlarining o'zgarishi. Yozma yodgorliklarda arab raqamlarining qo'llanishi. Abjad hisobi. Son tushunchasining harflar bilan ifodalanishi. Yozma yodgorliklarda va mumtoz adabiyotda abjad hisobining ahamiyati.

15-mavzu: Harfiy san'atlar. Mumtoz adabiyotda harfiy san'atlardan foydalanish. Tajnis va muvashshax. Lug'z va chiston. Bunda arab yozuvidagi harflardan foydalanish. Xattotlar va xattotlik maktablari. Arab yozuvi turlari.

III. Amaliy (Yoki seminar) mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1-mavzu: ا Alif harfi. ب Be harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari.

2-mavzu: پ Pe harfi. ت Te harfi. ث Se harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

3-mavzu: ج Jim harfi. چ Chim harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

4-mavzu: ح Hoi huttiy harfi. خ Xe harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

5-mavzu: د Dol harfi. ذ Zol harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

- 6-mavzu: ر Re harfi. ز Ze harfi. Je harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 7-mavzu: س Sin harfi. ش Shin harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 8-mavzu: ص Sod harfi. ض Zod harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 9-mavzu: ط To harfi. ظ Zo harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 10-mavzu: ع Ayn harfi. غ G'ayn harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 11-mavzu: ف Fe harfi. ق Qof harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 12-mavzu: ك Kof va گ Gof harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 13-mavzu: ل Lom harfi. م Mim harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 14-mavzu: ن Nun harfi. و Vov harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.
- 15-mavzu: Hoi havvaz harfi. □ Yo harfi. Ushbu harflarning grafik va fonetik xususiyatlarini tushuntirish. Husnixat mashqlari. Yangi lug'atlarni o'zlashtirish.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar.

Mustaqil ta'lim uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Alif harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
2. Be harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
3. Jim va Chim harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
4. Re harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
5. Se, ze harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
6. Sod va zod harfi bilan boshlanuvchi so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
7. Ayn va g'ayn harflari qatnashgan so'zlar lug'atini tuzish. Husnixat mashqlari.
8. Arabiy izofali birikmalarga misollar yozish. Husnixat mashqlari.
9. Forsiy izofali birikmalarga misollar yozish. Husnixat mashqlari.
10. Husnixat mashqlarini bajarish.
11. Eski o'zbek yozuvidagi matnni o'qish.
12. Eski o'zbek yozuvidagi mumtoz she'riyat namunalarini o'qish.
13. Eski o'zbek yozuvidagi matnni yangi alifboda ko'chirish.
14. Mumtoz she'riyatdan kitobat san'at namunalarini topish.
15. Izofali birikmalar haqida ma'lumot berish, misollar yozish.
16. Mumtoz she'riyat namunalarini eski yozuvda ko'chirish.
17. Husnixat mashqlarini namunali yozish.
18. Eski yozuvdagi matnni o'qib berish.
19. Mashhur xattotlar va xattotlik maktablari haqida ma'lumot berish.
20. Munisning "Savodi ta'lim" risolasi haqida ma'lumot berish.
21. Mumtoz adabiyotdan abjad hisobi namunalarini topib yozish.
22. Mumtoz adabiyotdan harf san'ati namunalarini topib yozish.
23. Mumtoz adabiyotdan chiston, lug'z namunalarini topib yozish.
24. Eski o'zbek yozuvidagi hikoya matnini o'qish.
25. Eski o'zbek yozuvidagi hikoya matnini o'qish va yangi alifboda yozish.

	<p>26. Yangi alibodagi matnni arab yozuvida ifodalash.</p> <p>27. Eski yozuvda xat turlari haqida ma'lumot berish.</p> <p>28. Matn va lug'at ustida ishlash.</p> <p>29. Eski yozuvdagi matnni o'qib berish.</p> <p>30. Matnni eski yozuvda va yangi aligboda ko'chirib berish.</p>
3.	<p>V. Fanni o'qitish natijalari (shakllangan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <p>Arab-fors yozuvi va uning tarqalishi, arab harflarining o'ziga xos xususiyatlari, fors tilidagi ayrim so'zlar ma'nosilug'ati, qisqa va cho'ziq unlilar va boshqa belgilar, sharq tillari va eski o'zbek yozuvidagi o'zaro farqlar haqida tasavvurga ega bo'lishi</p> <ul style="list-style-type: none"> - arab-fors tilida imlo qoidalarini, so'z yasallishini, izofali birkmalarni topa bilishi, arab imlosidagi matnlarni qiyinchiliksiz mutolaa qilib tabdil qila olishi, - arab-fors imlosining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash, so'z yasallishi, arab alifbosidagi matnlarni o'qish, transkripsiya qilish, yozishni bilish, arab yozuvidagi so'z va iboralarini hozirgi alifboda tabdil qila olishi kerak.
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • audio va videoma'ruzalar; • taqdimot; <p>matn ustida ishlash.</p>
5.	<p>VII. Kreditni olish uchun talaba:</p> <p>Amaliy darslarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri taqdim etish, berilgan topshiriq va topshiriqlarni bajarish va o'quv jarayonini mustaqil kuzatish yakuniy nazorat yozma ishini topshirish</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. R.Jumaniyozov. "Eski o'zbek yozuvi". Toshkent, "O'qituvchi" nashriyoti, 1989. 2. M.Hamidova. N.Sulaymonova. "Eski o'zbek yozuvi". Toshkent, 2009. O'quv qo'llanma. 3. Abdusamatov M. Fors tili. - T.: Sharq. 2007. 4. S. Ashirboyev, I. Azimov, M. Rahmatov, A.G'oziyev. Eski o'zbek tili va yozuvi praktikumi. Toshkent-2006. 5. Quronbekov A., Vohidov A., Ziyayeva T. Fors tili. - T., 2006 6. Ahrorov H.K. Fors tili. - T.: O'qituvchi. 1992. 7. Xalilov L. Fors tili. - Toshkent.: O'qituvchi. 1992. <p>Qo'shimcha adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. T.: "O'zbekiston", 2017. 48800 b 2. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T.: "O'zbekiston", 2017. 3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 24.05.2017 yildagi PQ-2995-sonli Qarori "Qadimiy yozma manbalarni saqlash, tadqiq va targ'ib qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". 4. Shermuhammad Munis. "Savodi ta'lim" risola. Toshkent. 1997. 5. Ishoqov F. Eski o'zbek tili va yozuvi. - Toshkent. 1995. <p>Internet saytlari</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. http://library.zivonet.uz/book/35164

	2. http://library.zivonet.uz/book/35149 3. http://library.zivonet.uz/book/41245 4. http://library.zivonet.uz/book/40578 5. http://library.zivonet.uz/book/34135 6. http://library.zivonet.uz/book/33460 7. http://library.zivonet.uz/book/33430
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali Kengashining 2023-yil <u>26-08</u> dagi <u>10</u> son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: D.R.Sayipova – SamDUKF, “O‘zbek tili va gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: D.Ganiyeva – SamDUKF, “O‘zbek tili va gumanitar fanlar” kafedrası o‘qituvchisi (ichki) tasdiqlangan taqriz oxiridan qo‘shiladi. I.Sulaymonov.- SamDU, Mumtoz adabiyot tarixi kafedrası dotsenti, f.f.d. (tashqi) tasdiqlangan taqriz oxiridan qo‘shiladi.